

Enni Ala-Mikkula

TYÖNANTAJAN TYÖSUOJELUVASTUU

– tutkimus työnantajan keskeisistä
työsuojeluvelvollisuuksista sekä niissä työnantajan
työsuojelutoiminnalle asetetusta vaatimustasosta

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston Johtamisen ja talouden tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinni A -rakennuksen Paavo Koli -salissa, Kanslerinrinne 1,
Tampere, 06.11.2020, klo 12

Copyright 2020 © Alma Talent ja kirjoittaja
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

Kansi: Sirpa Puntti
Sivunvalmistus: NotePad

ISBN 978-952-14-4131-8
ISBN 978-952-14-4132-5 (verkkokirja)

BALTO print
Liettua 2020

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Tilaa Työnantajan työsuojeluvastuu -kirja Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

Esipuhe

Väitöskirjan kirjoittaminen on prosessi, jota olen monivaiheisuudessaan kuullut verrattavan ainakin polveilevaan matkantekoon risteyskohtineen sekä vuoristorataan nousuineen, laskuineen ja voimakkaine tunne-elämyksineen. Minun osaltani tuo matka tai vuoristoradan kyyti alkaa olla takanapäin, ja voin allekirjoittaa ainakin sen, että prosessi on todellakin pitänyt sisällään monenlaisia vaiheita, ylä- ja alamäkiä, onnistumisen ja epäonnistumisen hetkiä. Innostus ja kiinnostus tutkittavaa aihetta kohtaan on kuitenkin kantanut, eikä tutkimuksen kohteen tai tutkimuksen kysymyksenasettelun relevanttiutta ole tarvinnut epäillä. Työn turvallisuus ja terveellisyys koskettavat kaikkia työelämässä mukana olevia ja työturvallisuus-oikeus tutkimuskohteena on hyvin käytännönläheinen, mutta myös tutkimuksellisesti monin paikoin kartoittamaton. Samalla, kun tämä on innostanut, on se aiheuttanut tutkimukselle myös haasteita. Kiinnostuin työturvallisuus-oikeudellisista kysymyksistä reilu kymmenen vuotta sitten, kun suoritin perustutkinto-opiskelijana kauppatieteiden kandidaatin tutkintoon kuuluvaa harjoittelua sosiaali- ja terveystieteiden työsuojeleustalon säädosyksikössä. Siitä asti tutkimukselliset intressini ovat vahvasti keskittyneet työnantajan työsuojeleuvastuun laajuus-, rajoittamis- ja kohdentumiskysymyksiin. Näiden kysymysten pohdinta on johtanut myös tämän tutkimuksen syntymiseen.

Vaikka kirjan kannessa on vain yksi nimi, en olisi saavuttanut prosessin tätä pistettä yksin, ilman muilta saatua tukea sekä muiden kanssa aiheesta ja aiheen vierestä käytyjä keskusteluja. Olen syvästi kiitollinen kaikille, jotka ovat prosessin eri vaiheissa auttaneet, tukeneet ja myötäeläneet sekä näin osaltaan varmistaneet, että tutkimus lopulta valmistuu. Väitöskirjatyöni ohjaajana on toiminut yritys juridiikan professori Veikko Vahtera, jonka innostus ja kannustavat kommentit ovat auttaneet eteenpäin silloinkin, kun oma usko tutkimuksen valmistumiseen on ollut vakavasti koetuksella. Kiitos Veikko ajattelua selkeyttävistä ja vahvistavista keskusteluista, omistautuneesta ohjauksesta, pyyteettömästä tuesta ja luottamuksen osoituksesta prosessin eri vaiheissa. Minulla on ollut vapaus ja tila edistää käsikirjoitusta omalla tavallani, omassa tahdissani, mutta samaan aikaan ajoittainen patistelu ja rohkaisu eteenpäin on ollut elinehto sille, että maali on lopulta saavutettu.

Väitöskirjani esitarkastajiksi lupautuivat työoikeuden professori (emeritus) Martti Kairinen sekä työ- ja sosiaali-oikeuden apulaisprofessori Jari Murto. Kiitän teitä molempia tehtävän vastaanottamisesta sekä arvokkaista ja asiantuntevista kommentteista, jotka kannustivat vielä hiomaan ja jäntevöittämään käsikirjoitusta. Esitarkastajien kommenttien ja niiden herättämän lisäpohdinnan myötä käsikir-

joituksesta muotoutui selkeämpi ja yhtenäisempi kokonaisuus. Jari Murto lupautui ystävällisesti toimimaan myös vastaväittäjänäni.

Väitöskirjani käsikirjoitus on syntynyt työskennellessäni Tampereen yliopiston johtamisen ja talouden tiedekunnassa yritys juridiikan ja vero-oikeuden opintosuunnassa. Yritysoikeuden professori Janne Ruohosen kanssa olemme käyneet noiden vuosien aikana monenlaisia keskusteluja, myös väitöskirjan tekemisestä ja sen haasteista. Kiitos näistä keskusteluista, rohkaisevista neuvoista ja kannustuksesta eteenpäin. Yritys juridiikan yliopistonlehtori (emeritus) Risto Väntsiä haluan kiittää muun muassa jatko-opintoseminaarien yhteydessä esitetystä terävistä huomioista sekä erilaisista neuvoista, tarinoista ja elämänohjeista, joiden kaikkien tavoitteena on ollut kannustaa prosessissa eteenpäin. Jannelle ja Ristolle kuuluu kiitos myös tutkimuksen tekemisen saloihin vihkimisestä aina kandidaattiopinnoista alkaen sekä esikuvina toimimisesta myös opetustehtävien saralla.

Vero-oikeuden yliopistonlehtori Matti Urpilaiselle kuuluu kiitos erityisesti uurastuksesta käsikirjoituksen loppuvaiheen kommentoinnissa. Kiitos nopeasta ja tarkasta kommentoinnista sekä kannustavista sanoista. Kiitos myös vero-oikeuden professori Pekka Nykäselle, joka on lähiesimiehenäni huolehtinut siitä, että väitöskirjan edistäminen on myös työskentelyolosuhteiden puolesta tosiasiaa ollut mahdollista. Pekan kanssa olen saanut työskennellä myös opetuksen kehittämistehtävissä. Väitöskirjan etenemisen perään ovat aika ajoin kyselleet myös vero-oikeuden yliopistonlehtori Martti Nieminen, yritys juridiikan professori (emeritus) Risto Nuolima ja vero-oikeuden professori (emeritus) Seppo Penttilä. Kiinnostukseenne tutkimukseni etenemisestä on otettu kiitollisena vastaan. Myös OTT, markkinaoikeustuomari Pertti Virtanen ansaitsee kiitoksen, sillä hänen ohjaukseen ja ansiosta hakeuduin alun perin jatko-opintojen pariin.

Tampereen yliopistoa sekä johtamisen ja talouden tiedekuntaa haluan kiittää mahdollisuudesta edistää tutkimustani hyvissä ja vakaisissa työskentelyolosuhteissa. Yritys juridiikan yliopisto-opettajan pestin kautta sain erinomaiset edellytykset väitöskirjaprosessin loppuunsaattamiselle. Samalla olen saanut ilokseni työskennellä myös muun muassa opetustehtävissä. Kiitos yhteistyöstä näissä ja muissa tehtävissä tiedekunnan työyhteisölle, erityisesti kauppätieteiden tutkinto-ohjelman sekä yritys juridiikan ja vero-oikeuden opintosuunnan henkilöstölle. Tutkimuksessa hyödynnetyn oikeustapausaineiston keräämisessä suureksi avuksi ovat olleet Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan oikeustapauskokoelmaa hoitanut henkilökunta sekä myöhemmin Tampereen yliopistossa yritys juridiikan tutkimusapulaisina toimineet henkilöt. Haluan osoittaa lämpimät kiitokseni myös heille. Tutkimustani on lisäksi tukenut Tampereen Liikesivistyssäätiö, jolle kuuluu kiitos väitöskirjan viimeistelyä varten saadusta apurahasta.

Väitöskirjani suostui ystävällisesti kustantamaan Alma Talent ja sisältöpäällikkö Arja Lappeteläistä on kiittäminen tarkkuudella toteutetusta kustannustoimintuksesta sekä sen varmistamisesta, että kirja saadaan painokuntoon.

Tutkimuksen tekemiseen ja etenemiseen välittömästi ja suorasti vaikuttavan tuen ja avun lisäksi olen saanut kannustusta ja rohkaisua valtavasti myös läheisiltä,

ystäviltä ja sukulaisilta. Vanhempiani Anne ja Kari Ala-Mikkulaa sekä siskoani Henna Ala-Mikkulaa kiitän läsnäolosta, myötäelämisestä, kannustuksesta ja kiinnostuksesta opinto- ja koulutieni eri vaiheissa, myös tätä tutkimusta laatiessani. Ennen kaikkea kiitän teitä kuitenkin pyyteettömästä rakkaudestanne. Kiitos myös aviomiehelleni Rami Mäkiselle tuesta ja kannustuksesta tätä unelmaa tavoitellessani. Kiitos Rami, että olen saanut jakaa myös tämän matkan ylä- ja alamäkieneen kanssasi. Tutkimukseni on omistettu teille, rakas perheeni.

Tampereella syyskuussa 2020
Enni Ala-Mikkula

Sisällys

Esipuhe	V
Kuviot ja taulukot	XIV
Lyhenteet	XVI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen kohteena työnantajan työsuojeluvastuu.....	1
1.1.1 Työn turvallisuuteen ja terveellisyysyteen liittyvä oikeudellinen vastuu.....	1
1.1.2 Työnantajan työsuojeluvollisuuksien kokonaisuus	4
1.1.3 Työsuojeluvollisuuksista työsuojelutoimintoihin.....	6
1.2 Tutkimustehtävä ja rajaukset.....	9
1.3 Tutkimuksen metodi.....	11
1.3.1 Lainopillinen lähestymistapa	11
1.3.2 Empiirisen oikeustapausaineiston hyödyntäminen.....	12
1.4 Tutkimuksen lähteet	14
1.5 Tutkimuksen rakenne	17
1.6 Tutkimuksessa hyödynnetyn empiirisen oikeustapausaineiston kuvaus	18
2 Työsuojelu ja sen sääntely	22
2.1 Työtaturmatilastoista ja työsuojelun merkityksestä	22
2.2 Työsuojelun tarkastelutasot	27
2.2.1 Lähtökohtana työntekijöiden suojelu.....	27
2.2.2 Yritystaloudellinen näkökulma	30
2.2.3 Kansantaloudellinen näkökulma.....	32
2.2.4 Tarkastelutasojen välisistä suhteista.....	36
2.3 Työturvallisuusajattelun ja työsuojelun käsitteen kehittyminen	38
2.3.1 Työväensuojelusta työsuojeluun.....	38
2.3.2 Työturvallisuussuojelu ja työterveysuojelu	40
2.3.3 Ennakoiva työsuojelutoiminta ja henkinen työsuojelu	42
2.4 Työsuojelusäädökset ja sääntelyn kehitys	45
2.4.1 Työsuojelua koskevan sääntelyn kehityksestä	45
2.4.2 Työturvallisuuslaki ja Euroopan unionin työturvallisuussääntelyn vaikutus.....	48

2.4.3	Muut työsuojelua koskevat lait ja alemmanasteinen sääntely	52
2.4.4	Sääntelyn muut ulottuvuudet	53
3	Tavoitteet ja rajat työnantajan työsuojelutoiminnalle	56
3.1	Työnantajan työsuojeluvollisuuksien kokonaisuudesta	56
3.1.1	Työnantajan yleinen huolehtimisvelvoite työsuojelutoiminnan lähtökohdana	56
3.1.1.1	Yleisen huolehtimisvelvoitteen sisältö ja jäsenyys	56
3.1.1.2	Yleisen huolehtimisvelvoitteen luonne ja merkitys	60
3.1.2	Työnantajan muiden yleisten työsuojeluvolvoitteiden roolista	66
3.1.3	Työnantajan yksilöityjen ja yksityiskohtaisten työsuojeluvollisuuksien merkityksestä	71
3.2	Tavoitteet työnantajan työsuojelutoiminnalle	74
3.2.1	Työntekijöiden suojelun tavoite	74
3.2.2	Työolosuhteiden parantamisen tavoite	78
3.2.3	Kokonaisvaltaisen turvallisuuden hallinnan tavoite	80
3.3	Työnantajan huolehtimisvelvoitteen rajat	83
3.3.1	Lähtökohdat työnantajan huolehtimisvelvoitteen rajaamiselle	83
3.3.2	Tarpeellisuusvaatimus ja harkintakriteerit	87
3.3.2.1	Työsuojelutoimenpiteiden tarpeellisuudesta	87
3.3.2.2	Harkintakriteereinä työn luonne ja työntekijän henkilökohtaiset edellytykset	92
3.3.2.3	Tarpeellisuusvaatimuksen täyttymisestä ja harkintakriteerien huomioimisesta	100
3.3.3	Kohtuullisuus ja vastakkaiset intressit	101
3.3.3.1	Kohtuusnäkökohdat ja intressipunninta työturvallisuuslain esitöissä	101
3.3.3.2	Kohtuusnäkökohtien ja intressipunninnan roolista työnantajan toiminnan arvioinnissa	103
3.3.3.3	Kohtuusnäkökohtien ja intressipunninnan painoarvosta	108
3.3.4	Ennalta-arvaamattomuus ja poikkeuksellisuus	113
3.3.4.1	Ennalta-arvaamattomuuden ja poikkeuksellisuuden roolista	113
3.3.4.2	Ennalta-arvaamattomuuden ja poikkeuksellisuuden sisältö ja ulottuvuudet	115
3.3.4.3	Ennalta-arvaamattomuuden ja poikkeuksellisuuden arvioinnista	123

3.3.5	Rajaavien tekijöiden merkityksestä	126
3.3.5.1	Rajaavien tekijöiden roolista työnantajan toiminnan arvioinnissa.....	126
3.3.5.2	Rajaavien tekijöiden käytännön merkityksestä...	131
4	Työnantajan keskeiset työsuojelukeinot	135
4.1	Vaarojen havaitsemiseen tähtäävät työsuojelukeinot	135
4.1.1	Jatkuvan tarkkailun velvoite.....	135
4.1.1.1	Jatkuvan tarkkailun velvoitteen sisältö.....	135
4.1.1.2	Jatkuvan tarkkailun velvoitteen laajuus ja rajat ..	137
4.1.1.3	Jatkuvan tarkkailun velvoitteen rooli ja käytännön merkitys.....	142
4.1.2	Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi	143
4.1.2.1	Vaarojen selvitys- ja arviointivelvollisuuden sisältö.....	143
4.1.2.2	Vaarojen selvitys- ja arviointivelvollisuuden ulottuvuudet ja rajat.....	145
4.1.2.3	Vaarojen selvitys- ja arviointivelvollisuuden käytännön toteutus	148
4.1.2.4	Vaarojen selvitys- ja arviointivelvollisuuden rooli ja käytännön merkitys.....	154
4.2	Työntekijöiden opetus ja ohjaus keinona reagoida havaittuihin vaaroihin.....	159
4.2.1	Opetuksen ja ohjauksen roolista yksilöllisesti vaikuttavana työsuojelukeinona	159
4.2.2	Opetus- ja ohjausvelvollisuuden sisältö ja ulottuvuudet ...	160
4.2.2.1	Opetus- ja ohjausvelvollisuuden sisältö.....	160
4.2.2.2	Opetus- ja ohjausvelvollisuuden käytännön toteutus.....	163
4.2.2.3	Opetus- ja ohjausvelvollisuuden laajuus ja rajat	168
4.2.3	Opetus- ja ohjausvelvollisuuden arviointi osana työsuojelutoimintojen kokonaisuutta.....	175
4.3	Vaarojen ennaltaehkäisemisen periaatteet ohjaamassa työsuojelukeinojen valintaa	177
4.3.1	Vaarojen ennaltaehkäisemisen periaatteiden luonteesta	177
4.3.2	Vaarojen välttämisen periaate ja korvaamisperiaate	181
4.3.3	Turvallisen tekniikan periaate	183
4.3.4	Tekniikan kehityksen huomioimiseen liittyvä periaate	190
4.3.5	Vaarojen ennaltaehkäisemisen periaatteiden merkityksestä.....	195

4.4	Yhteenveto työnantajan työsuojelutoiminnan tavoitteista, rajoista sekä eräistä keskeisistä työsuojelukeinoista.....	200
5	Työsuojelutoiminnan organisointi työpaikalla.....	208
5.1	Työsuojelutoiminnan organisoitumisen tärkeydestä	208
5.2	Työnantajaorganisaation eri tason esimiesten velvollisuudet	210
5.2.1	Työnantajan velvollisuuksista esimiesten velvollisuuksiin..	210
5.2.2	Esimiesten tehtäväkentät	215
5.2.2.1	Tehtäväkenttä esimiestason mukaan	215
5.2.2.2	Ylin johto.....	224
5.2.2.3	Keskijohto.....	228
5.2.2.4	Alin johto	231
5.2.3	Esimiesten tehtävien rajat	234
5.2.3.1	Lähtökohdat yksittäisen esimiehen henkilökohtaisen vastuun rajaamiselle	234
5.2.3.2	Toimivaltuuksien rajat.....	236
5.2.3.3	Epätietoisuus työpaikalla vallalla olevista puutteista.....	238
5.2.3.4	Muutoin rajoittuneet vaikutusmahdollisuudet ..	240
5.2.4	Erietyiset työnteettämisen muodot.....	242
5.2.4.1	Itseohjautuva tiimityö ja yksintyöskentely	242
5.2.4.2	Ulkopuolisen työvoiman käyttö	246
5.3	Työntekijöiden työsuojeluvollisuudet.....	255
5.3.1	Lähtökohta työntekijöiden työsuojeluvollisuuksille	255
5.3.2	Työntekijöiden työsuojeluvollisuuksien kokonaisuus ja ulottuvuudet.....	256
5.3.2.1	Työntekijöiden yleiset työsuojeluvollisuudet ..	256
5.3.2.2	Työntekijöiden ilmoitusvelvollisuus	260
5.3.2.3	Työntekijöiden muut työsuojeluvollisuudet ja oikeus työstä pidättäytymiseen.....	263
5.4	Työsuojelun yhteistoiminta.....	268
5.4.1	Työsuojelun yhteistoimintaan liittyvät velvollisuudet.....	268
5.4.2	Työsuojelun yhteistoiminnan ulottuvuudet ja organisointi	270
5.4.3	Työsuojelun yhteistoiminnan merkityksestä.....	278
5.5	Yhteenveto työsuojelutoiminnan organisoinnista	280
6	Työsuojeluvollisuuksien laiminlyöntien oikeudelliset seuraamukset.....	284
6.1	Laiminlyöntien ilmenemisestä ja niiden seuraamuksista	284
6.2	Työturvallisuusrikokseen syyllistyminen.....	287
6.2.1	Rikoksen vaarantamislunne	287

6.2.2	Työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistö.....	293
6.2.3	Rangaistusseuraamukset	296
6.3	Rikosvastuun kohdentuminen ja rajat	302
6.3.1	Vastuu aseman, tehtävien ja toimivaltuuksien mukaan....	302
6.3.2	Työturvallisuusrikos vai työturvallisuusrikkomus	306
6.3.3	Tuottamuksen arviointi	308
6.4	Työnantajan korvausvastuun perusteet.....	311
6.4.1	Työtapaturmasta syntyneiden vahinkojen korvaaminen ...	311
6.4.2	Työnantajan korvausvastuun perusteet.....	316
6.5	Vahingonkorvausvastuun kohdentuminen ja rajoittuminen	323
6.5.1	Vastuusubjektit ja vahingonkorvausvastuun kohdentuminen.....	323
6.5.1.1	Lähtökohdat vahingonkorvausvastuun kohdentumiselle.....	323
6.5.1.2	Toimitusjohtajan erityisaseman vaikutus vastuun kohdentumiseen.....	327
6.5.1.3	Työnantajan vastuun ensisijaisuuden ja yhteisvastuullisuuden merkitys	331
6.5.2	Työntekijän oman myötävaikutuksen merkitys.....	334
6.5.3	Korvauksen kohtuullistaminen	336
6.6	Oikeudellisten seuraamusten merkityksestä.....	338
6.7	Yhteenveto työsuojelulainlyöntien oikeudellisista seuraamuksista	345
7	Johtopäätökset	348
7.1	Tutkimuksen keskeiset havainnot.....	348
7.1.1	Vastuun laajuus	348
7.1.2	Vastuun rajoittuminen.....	350
7.1.3	Vastuun kohdentuminen	351
7.1.4	Vastuun laiminlyöntien seuraamukset.....	351
7.2	Työnantajan vaarakäsitys vaatimustasomäärittelyjen keskiössä.....	352
	Liite: Tutkimuksen oikeustapaustaineiston muodostavat hovi oikeuden ratkaisut	356
	Summary	362
	Lähteet	365
	Oikeustapaushakemisto	377
	Asiahakemisto	380